

คนยากจนในสถานการณ์ภัยพิบัติน้ำท่วม พ.ศ. 2554

Poor People in the Flood Disaster during CE 2011*

อ.ดร.สามชาย ศรีสันต์**

Dr.Samchai Sresunt

บทคัดย่อ

สถานการณ์น้ำท่วมใน พ.ศ. 2554 ถือเป็นภัยพิบัติรุนแรงที่สุดในรอบ 50 ปี ของประเทศไทย ความเสียหายครอบคลุม 65 จังหวัด มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 813 คน ประชาชนได้รับความเดือดร้อน 4,039,459 ครัวเรือน ในสถานการณ์น้ำท่วม คนกลุ่มที่มักจะไม่ได้รับการกล่าวถึง ทั้งที่เป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางอย่างมากต่อการเผชิญภัยพิบัติน้ำท่วม ได้แก่ กลุ่ม “คนจน” เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย มีอาชีพการงานไม่มั่นคง บทความนี้ต้องการเสนอข้อมูลของคนยากจนในสถานการณ์ภัยพิบัติน้ำท่วมที่สำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก คนยากจนได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติน้ำท่วมอย่างไร ประการที่สอง มาตรการให้ความช่วยเหลือของรัฐที่มีต่อคนยากจนสนองต่อการเยียวยา พื้นฟู คนเหล่านี้หรือไม่ ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าคนยากจน ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมมากกว่าคนกลุ่มอื่น ขณะเดียวกันก็เป็นผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือน้อยกว่ากลุ่มอื่นด้วย

คำสำคัญ: น้ำท่วม ความเปราะบาง คนยากจน ภัยพิบัติทางธรรมชาติ

Abstract

The great flood of 2011 was the worst disaster in Thailand in fifty years. Damages in sixty-five provinces were reported with 813 deaths and 4,039,459 affected households. During the flood, those who were neglected, though very vulnerable to face

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย การใช้ชีวิตร่วมกับน้ำ: การตอบสนองของผู้ประสบภัยต่อภัยพิบัติน้ำท่วมได้รับเงินสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปี 2555 สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ่านรายงานวิจัยฉบับเต็มได้ที่ <https://www.academia.edu/4907394/>

This paper forms part of research on Life with Floodwater: Response of Flood Victims to Disasters, with research fund 2012 of Graduate Volunteer Centre, Thammasat University.

Link to open access full text of research at <https://www.academia.edu/4907394/>

** อาจารย์ประจำสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Lecturer in the Graduate Volunteer Centre at Thammasat University, Bangkok Thailand.

Corresponding author, e-mail : samsunt@hotmail.com

flooding, were the poor people since they had low income with uncertain employment. This article aimed to present the data on poor people facing flooding disaster in two aspects. First, how poor people were impacted by such disaster. Second, whether the government's measures responded to reimbursing and rehabilitating of the poor. Study results indicated that the poor were affected by the flood more but were helped less than any other groups.

Keywords: flood, vulnerability, poor people, natural disaster

บทนำ

สถานการณ์น้ำท่วมในปี 2554 ซึ่งต่อเนื่องมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2554 ล้นสุดเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2555 (วิกิพีเดีย, 2554) ระยะเวลา 6 เดือน ความเสียหายครอบคลุม 65 จังหวัด มีผู้เสียชีวิต 657 คน (รายงานในวิกิพีเดียระบุเสียชีวิต 813 คน) สูญหาย 3 คน ประชาชนได้รับความเดือดร้อน 4,039,459 ครวเรือน 13,425,869 คน บ้านเรือนเสียหายทั้งสิ้น 2,329 หลัง เสียหายบางส่วน 96,833 หลัง พื้นที่การเกษตรคาดว่าจะได้รับความเสียหาย 11.20 ล้านไร่ ถนน 13,961 สาย (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร, บันทึกเหตุการณ์มหาอุทกภัยปี 2554) น้ำท่วมครั้งนี้ถือเป็นภัยพิบัติรุนแรงที่สุดในรอบ 50 ปี ของประเทศไทย ธนาคารโลกประเมินตัวเลขความเสียหายในเบื้องต้นว่ามีจำนวนสูงถึง 1.356 ล้านล้านบาท โดยตัวเลขนี้รวมถึงความสูญเสีย (loss) ซึ่งเป็นผลกระทบต่อเนื่อง เช่น การปิดกิจการของภาคการผลิต การตกงาน ความเจ็บป่วย ด้วย (กิริฎา เภาพิจิตร, 2554)

จากตัวเลขทางเศรษฐกิจข้างต้นจะเห็นว่าสถานการณ์น้ำท่วมครั้งนี้นับเป็นภัยพิบัติที่รุนแรงกว้างขวางมากที่สุดเท่าที่สังคมไทยประสบมา ซึ่งไม่เพียงแต่ผลกระทบทางเศรษฐกิจเท่านั้น ผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้นกับประชาชนในครัวเรือน และในชุมชน เป็นสิ่งที่ไม่สามารถประเมินเป็นมูลค่าความเสียหายได้ แต่ได้ปรากฏเป็นข่าวนับตั้งแต่เดือนตุลาคมเป็นต้นมา จนกระทั่งปลายเดือนพฤศจิกายน ได้เกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลจากความไม่พอใจในการแก้ปัญหา น้ำท่วมซึ่งเป็นเวลานานของหน่วยงานภาครัฐ (ดู ครอบครัวยาว 3 อังคารที่ 24,28, 29, 30 พฤศจิกายน 2554)

สถานการณ์ความไม่พอใจของประชาชน คือภาพสะท้อนผลกระทบทางสังคมที่ประชาชนต้องทนอยู่กับน้ำท่วมมาเป็นเวลานาน ไม่ต่ำกว่า 1 เดือน ขณะเดียวกันประชาชนที่มารวมตัวกันเหล่านี้ได้ให้ความเห็นต่อสื่อมวลชนไปในทำนองเดียวกันว่า ภาครัฐไม่ให้การดูแลช่วยเหลือ ไม่มีการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับมาตรการแก้ปัญหาที่ชัดเจน การวางแผนกระสอบทรายไม่เคยทำความเข้าใจกับชุมชน นอกจากนั้นความเครียด และการไม่พอใจรัฐในการช่วยเหลือ และเย้ยหยันก็ส่งผลอย่างสำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่พอใจรัฐจนนำไปสู่การฟ้องร้องต่อศาลปกครอง และการรวมกลุ่มกันฟ้องร้องการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล (สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน, 2556)

อย่างไรก็ตามในสถานการณ์น้ำท่วม ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มักจะไม่ได้รับการกล่าวถึง เป็นกลุ่มคนที่ถูกละเลย หลงลืมไป ซึ่งคนกลุ่มนี้นั้นน่ามีความเปราะบางอย่างมากต่อการเผชิญหน้ากับภัย

พิบัติน้ำท่วม เป็นกลุ่มที่ไม่สามารถออกมาชุมนุม ฟ้องร้องหน่วยงานใด ๆ ได้ คนกลุ่มนี้ได้แก่กลุ่ม “คนจนเมือง” เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย มีอาชีพการงานไม่มั่นคง ทั้งยังเป็นกลุ่มที่ต้องทำงานรับจ้าง “หาเช้ากินค่ำ” เมื่อเกิดน้ำท่วมขึ้น นอกจากนั้นยังมีแนวโน้มว่าคนเหล่านี้ไม่ใช่ประชากรในท้องถิ่น แต่เป็นผู้เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพ ซึ่งจากการศึกษาเรื่อง การใช้ชีวิตร่วมกับน้ำ: การตอบสนองของผู้ประสบภัยต่อภัยพิบัติน้ำท่วมของผู้เขียนพบว่า เป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมมากที่สุด บทความนี้จึงต้องการเสนอข้อมูล และข้อค้นพบเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนยากจน จากงานวิจัยดังกล่าวต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะได้ร่วมกันหามาตรการเยียวยา พ้นฟู ผู้ประสบภัยกลุ่มนี้ โดยจะเสนอผลการค้นพบเพื่อตอบคำถาม 2 ประการคือ ประการแรก คนยากจนมีความเปราะบาง (vulnerability) และได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติน้ำท่วมอย่างไรประการที่สอง มาตรการให้ความช่วยเหลือของรัฐที่มีต่อคนยากจนสนองต่อการเยียวยา พ้นฟู คนเหล่านี้หรือไม่

ความเปราะบางและผลกระทบที่คนยากจนได้รับ

การศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบ หรือการตระหนักถึงความเสี่ยง และอันตรายที่จะได้รับจากน้ำท่วมในปัจจุบัน มักจะใช้มโนทัศน์ ความเปราะบาง (vulnerability) เป็นกรอบความคิดสำหรับการศึกษา โดย UNDP (2004, p.11) ให้ความหมายความเปราะบางไว้ว่าเป็น เงื่อนไขทางประชากรหรือกระบวนการที่เป็นผลมาจากลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนกำหนดให้การดำเนินชีวิตประจำวันได้รับผลกระทบที่เป็นอันตราย และก่อให้เกิดความเสียหาย

แนวคิดเกี่ยวกับความเปราะบางได้รับความสนใจในฐานะเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการกำหนดนโยบายระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชน เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับความเปราะบางในสถานะทางสังคม การเจ็บป่วย รวมทั้งลักษณะของสมาชิกครอบครัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องในระยะยาวเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น มากกว่าเพียงสนใจที่ลักษณะทางกายภาพ โครงสร้างของบ้าน และการป้องกันในทางกายภาพที่จะเกิดขึ้นต่อทรัพย์สิน ดังที่นิยมศึกษากัน ความเปราะบางในที่นี้หมายถึง เงื่อนไขกระบวนการ ที่คาดว่าจะนำไปสู่ความเสียหาย รวมทั้งความบกพร่องอ่อนแอของบุคคล และสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดอันตรายตามมาจากความบกพร่องอ่อนแอขึ้นเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้น (Few and Matthies, 2006, p.20)

ความเปราะบางสามารถพิจารณาได้เป็น 3 ด้านคือ เกิดจาก 1) สภาวะธรรมชาติหรือความรุนแรงของภัยพิบัติ 2) เงื่อนไขทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ทำให้ผู้ประสบภัย หรือสถานที่ประสบภัยมีความไว ที่จะได้รับอันตราย โดยพิจารณาในด้านสถานที่ (place) หรือท้องถิ่นที่ประสบภัย 3 เป็นเงื่อนไขทางสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจะนำไปสู่อันตรายได้ง่ายเมื่อเกิดภัยพิบัติ (Cutter, 2003, p.1-12; Adger, 2006: 269-271)

ระดับความเปราะบางจึงขึ้นอยู่กับหลาย ๆ เงื่อนไขที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ ลักษณะทางประชากร พฤติกรรมการตอบสนองต่อน้ำท่วมที่แตกต่างกัน ส่งผลกระทบที่ได้รับจากน้ำท่วมแตกต่างกัน งานวิจัยหลายเรื่องได้ข้อค้นพบตรงกันว่าหากมีการเตรียมการล่วงหน้าเพื่อรองรับสภาวะน้ำท่วมอย่างทันท่วงที จะลดความรุนแรงของผลกระทบที่ได้รับลงอย่างมาก โดยเฉพาะการเตรียมการรองรับในระยะ

ยาวด้วยการสร้างสิ่งป้องกันน้ำจะสามารถลดความเสียหายที่คำนวณเป็นเงินได้มากกว่าร้อยละ 80 (Egli and Others, 2002)

ครัวเรือนที่เตรียมการป้องกันน้ำท่วมหลังจากที่ได้รับข้อมูลข่าวสารมีความแตกต่างกันตามลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคมของสมาชิกในครัวเรือน อายุ, เพศ, รายได้, ระดับการศึกษา ล้วนมีผลต่อการตัดสินใจเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับภาวะน้ำท่วมที่แตกต่างกัน คนหนุ่มสาวมักตอบสนองต่อการเตรียมการได้ดีกว่าผู้สูงอายุ เพศหญิงจะแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินได้ดีกว่าเพศชาย และผู้มีรายได้สูงจะเตรียมการป้องกันและลดความเสียหายลงได้มากกว่าผู้มีรายได้ต่ำ นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มว่าผู้มีการศึกษาสูงจะตัดสินใจอพยพออกจากบ้านมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่า (Grothmann and Reusswig, 2004, p.103) เช่นเดียวกับการได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมที่แตกต่างกันด้วย เพศชายมักจะได้รับอันตรายจากน้ำท่วมมากกว่าเพศหญิงถึงร้อยละ 70 ทั้งนี้ผู้ชายมีพฤติกรรมที่เสี่ยงอันตรายมากกว่าในช่วงที่ประสบภัยน้ำท่วม (Jonkman and Vrijling, 2005: 43-56) ขณะที่ผู้สูงอายุและเด็กที่มีความเปราะบางสูงทั้งด้านร่างกายและจิตใจในสภาวะน้ำท่วม มักเป็นกลุ่มคนที่มีโอกาสเกิดการเจ็บป่วยและประสบกับภาวะความเครียด ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะได้รับ การดูแลเป็นพิเศษ (Thrush, 2005) ส่วนเพศหญิงสามารถจัดการและรับมือกับน้ำท่วมได้ดีกว่าทั้งในระดับชุมชนและระดับครอบครัว (Associated Programme on Flood Management, 2008: p.5)

ครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นเด็กเป็นครัวเรือนที่มีความตระหนักและเกรงอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากน้ำท่วมมากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีเด็ก (Dramek, 2001, p.76-94) การมีเด็กเล็กในครัวเรือนน่าจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ครัวเรือนตัดสินใจย้ายออกมาอยู่ที่ศูนย์พักพิงเพราะความกังวลว่าเด็ก ๆ จะได้รับอันตราย ขณะที่ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ มักประสบกับปัญหาซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าผู้สูงอายุจะไม่ยอมย้ายออกจากบ้าน ทั้งนี้อาจมีเหตุผลมาจากความเปราะบางของสภาพร่างกายและจิตใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะความเครียด และการปรับตัวที่ต้องเปลี่ยนที่พักอาศัย สำหรับเหตุผลที่ประชาชนยอมย้ายไปอยู่ศูนย์พักพิงผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ความเลวร้ายที่เคยเผชิญกับน้ำท่วมมาแล้วจะทำให้คนรับรู้อันตรายที่จะเกิดขึ้น และมีแนวโน้มยอมอพยพออกจากบ้านไปอยู่ในที่ปลอดภัย รวมทั้งการไม่มีทางเลือกอื่นที่สามารถจะพักค้างได้นอกเหนือจากศูนย์พักพิงเป็นเหตุผลที่ประชาชนตัดสินใจอพยพ (Gissing, Molino and Smith, 2008: 3-4)

ระดับรายได้ของครัวเรือนมีผลต่อการได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ครัวเรือนที่มีรายได้สูงสามารถป้องกันตัวเองได้ดีกว่า โดยการก่อกำแพงกันน้ำ อุดรอยที่น้ำจะซึมเข้า ซื้อกระสอบทรายกันทางน้ำ ซื้อเครื่องปั้มน้ำ เคลื่อนย้ายสิ่งของขึ้นชั้นบน ย้ายปลั๊กไฟ และการซื้อสิ่งของป้องกันอื่น ๆ ขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ มักมีบ้านชั้นเดียวและไม่สามารถซื้ออุปกรณ์ป้องกันเหล่านี้ได้ (Grothmann and Reusswig, 2006; Werritty and others, 2007: p.36,42) ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำนอกจากจะได้รับผลกระทบในด้านความเสียหายที่มีต่อทรัพย์สิน ร่างกาย และจิตใจมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูงแล้ว การเกิดน้ำท่วมยังทำให้ครัวเรือนยากจนได้รับผลกระทบด้านรายได้ และเกิดผลในระยะยาวคือการตกงาน โดยเฉพาะเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ครัวเรือนยากจนไม่ยอมอพยพออกจากที่อยู่อาศัยก็เนื่องจากการกลัวสูญเสียรายได้ เพราะครัวเรือนเหล่านี้มักประกอบอาชีพในบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งที่ตนพัก

อาศัย มีรายงานวิจัยพบว่าภาวะน้ำท่วมส่งผลกระทบต่อครัวเรือนยากจนเป็นระยะเวลายาวนานถึง 10 ปี
เลยทีเดียว (Werritty and others, 2007: 6)

วิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (survey research) และการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมี
วัตถุประสงค์ที่จะเสนอในบทความนี้ 2 ประการคือ 1) ศึกษาลักษณะความเสียหาย และผลกระทบที่ได้
รับจากน้ำท่วม 2) ศึกษาความเกี่ยวข้องกันระหว่างลักษณะพื้นฐานของครัวเรือนที่มีต่อความรุนแรงของ
ผลกระทบจากน้ำท่วม

ในการสำรวจ มีพื้นที่เป้าหมายคือ ชุมชนบริเวณโดยรอบมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต
ในเขตอำเภอคลองหลวง ซึ่งเป็นพื้นที่น้ำท่วมสูงเกินกว่า 1 เมตร และพื้นที่ใกล้เคียงที่น้ำไม่ท่วมได้แก่
อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ซึ่งน้ำไม่ท่วมอันเนื่องมาจากชุมชนสามารถป้องกันน้ำท่วมไว้ได้สำเร็จ

โดยทำการสุ่มตัวอย่างจำนวน 300 ครัวเรือน ในแบบแบ่งชั้น (Stratified Random
Sampling) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ส่วนที่
1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างได้แก่ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของ
ครัวเรือน ผู้ประสบภัยน้ำท่วม ส่วนที่ 2 ลักษณะของครัวเรือนและผลกระทบที่ได้รับจากน้ำท่วม
ประกอบไปด้วยคุณลักษณะของครัวเรือนที่มีผลต่อการได้รับผลกระทบอันเกิดจากน้ำท่วม ซึ่ง
คุณลักษณะเหล่านี้ได้จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยค้นหาความเกี่ยวข้องกัน
ระหว่างคุณลักษณะของครัวเรือนกับระดับความรุนแรงของผลกระทบจากน้ำท่วม วิเคราะห์ผลโดยใช้
ตารางแจงแจงความถี่ และสถิติพรรณนา ประกอบกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์

สำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพ ทำการสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง ในครั้งแรกเป็นการสนทนากลุ่มก่อน
การเก็บรวบรวมข้อมูล มีวัตถุประสงค์เพื่อการทบทวน และค้นหากรอบความคิดของการวิจัย โดยเชิญ
อาสาสมัครจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ได้เข้าร่วมให้ความช่วยเหลือ ทำงานอาสาสมัคร
ในช่วงน้ำท่วม มีผู้เข้าร่วม 16 คน การสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 เป็นการสนทนาร่วมกับผู้นำท้องถิ่น ได้แก่
กำนัน อดีตกำนันตำบลบึงชำอ้อ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอหนองเสือ จังหวัด
ปทุมธานี จำนวน 3 ท่าน ร่วมกับคณะผู้วิจัย และนักศึกษาปริญญาโทในชั้นเรียนที่ผู้วิจัยเป็นอาจารย์ผู้
สอน

คนยากจนซึ่งเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) ในบทความนี้เป็นการวิเคราะห์ใน
ระดับครัวเรือน โดยครัวเรือนยากจนได้แก่ ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน

ผลการวิจัย

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง

1. ลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษานี้เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 300 ชุด หน่วยในการศึกษา และการวิเคราะห์ได้แก่ ครอบครัว ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 57 เป็นหัวหน้าครัวเรือน รองลงมาเป็นคู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 39.0 ของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นชาย ร้อยละ 44 หญิงร้อยละ 56 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 38.7 รองลงมาอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 19.7 และ 31-40 ปี ร้อยละ 18.3 กลุ่มตัวอย่างเกินกว่าครึ่งคือร้อยละ 64.3 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่มี

ตารางที่ 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ	ครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
เพศ			รายได้ของครัวเรือน/เดือน		
ชาย	132	44.0	ต่ำกว่า 15,001 บาท	117	45.0
หญิง	168	56.0	15,001-30,000 บาท	122	46.9
รวม	300	100.0	30,001 บาท ขึ้นไป	21	8.1
			รวม	260	100.0
อายุ			อาชีพ		
ต่ำกว่า 30 ปี	15	5.0	รับจ้างรายวัน	49	16.3
31-40 ปี	55	18.3	ลูกจ้างรัฐ-เอกชน	38	12.7
41-50 ปี	116	38.7	ข้าราชการ-	4	1.3
51-60 ปี	89	29.7	พนักงานของรัฐ		
61-70 ปี	23	7.7	ค้าขาย	111	37.0
71 ปี ขึ้นไป	2	.7	ธุรกิจส่วนตัว	5	1.7
รวม	300	100.0	ทำการเกษตร	20	6.7
			อื่น ๆ (ไม่ได้ทำงาน แม่บ้าน นักศึกษา)	73	24.3
			รวม	300	100.0
ระดับการศึกษา					
ประถมศึกษา	193	64.3			
มัธยมศึกษา / ปวช.	87	29.0			
ปวส./อนุปริญญา	1	.3			
ปริญญาตรี	19	6.3			
รวม	300	100.0			
สถานภาพในครัวเรือน			ครอบครัวย้ายในชุมชน		
หัวหน้าครัวเรือน	171	57.0	ตั้งแต่เกิด	62	20.7
คู่สมรส	117	39.0	ย้ายเข้ามาอยู่	238	79.3
บุตรเจ้าของบ้าน	11	3.7	รวม	300	100.0
ผู้อาศัย	1	.3			
รวม	300	100.0			

อาชีพรับจ้างกล่าวคือ รับจ้างรายวันร้อยละ 16.3 เป็นลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนร้อยละ 12.7 รองลงมาได้แก่อาชีพค้าขาย 37.0 ครั้วเรือนมีรายได้เฉลี่ย 22,829 บาทต่อเดือน รายได้สูงสุด 150,000 บาท ต่ำสุด 2,700 บาทต่อเดือน เกือบทั้งหมดมีรายได้ไม่เกิน 30,000 บาทต่อเดือน

2. ลักษณะบ้านพักอาศัย

ในพื้นที่ศึกษาลักษณะบ้านมีทั้งบ้านไม้ บ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ และเป็นบ้านตึกในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันคือ บ้านไม้ร้อยละ 34.3 ครึ่งตึกครึ่งไม้ 22.7 และ ตึกร้อยละ 38.3 เกินกว่าครึ่งหนึ่งคือ ร้อยละ 53 เป็นบ้านชั้นเดียว เป็นบ้านของตนเองร้อยละ 40.3 ที่เหลือเป็นบ้านเช่า และบ้านพักของหน่วยงาน โดยส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างไม่ได้เกิดที่นี่แต่เป็นผู้ย้ายมาจากที่อื่นร้อยละ 79.3 ในจำนวนนี้ ครึ่งหนึ่งเข้ามาอยู่อาศัยต่ำกว่า 10 ปี ร้อยละ 51.3 อีกครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 48.7 อาศัยอยู่เกินกว่า 10 ปี

ตารางที่ 2 ลักษณะบ้านพักอาศัย

ลักษณะบ้าน	จำนวน	ร้อยละ
วัสดุที่ใช้สร้าง		
บ้านไม้	103	34.3
บ้านครึ่งตึกครึ่งไม้	68	22.7
บ้านตึก	115	38.3
อื่น ๆ (เพิงพัก)	14	4.7
รวม	300	100.0
จำนวนชั้นของบ้าน		
1 ชั้น	117	39.0
2 ชั้น	24	8.0
3 ชั้น ขึ้นไป	300	100.0
รวม		
ความเป็นเจ้าของ		
บ้านของตนเอง	2	.7
บ้านญาติ	73	24.3
บ้านเช่า	48	16.0
ห้องเช่า	56	18.7
บ้านพักหน่วยงาน	300	100.0
รวม		

ผลกระทบที่ได้รับจากน้ำท่วม

1. สถานการณ์น้ำท่วมที่ประสบในปี 2554

จากกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 283 ครั้วเรือน เป็นผู้ที่ประสบกับภัยน้ำท่วม 264 ครั้วเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 93.3 ไม่ได้เผชิญกับน้ำท่วมโดยตรงร้อยละ 6.7 ระดับน้ำท่วมที่เผชิญส่วนใหญ่มีระดับสูงเกินกว่า 151 เซนติเมตรขึ้นไป ร้อยละ 71.1 รองลงมาน้ำท่วมสูง 31-150 เซนติเมตร ร้อยละ 22.1 เกือบทั้งหมดคือ ร้อยละ 90.6 ของผู้ครัวเรือนต้องเผชิญกับสภาวะน้ำท่วมขังเกินกว่า 1 เดือน

ตารางที่ 3 ระดับน้ำและระยะเวลาที่น้ำท่วมปี 2554

ระดับน้ำที่ท่วม	จำนวน	ร้อยละ	ระยะเวลาที่น้ำท่วม	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า-30 ซม.	18	6.8	น้อยกว่า-1 เดือน	1	.4
31-150 ซม.	58	22.1	> 1 เดือน-2 เดือน	183	69.6
151 ซม.	187	71.1	> 2 เดือน-3 เดือน	79	30.0
รวม	263	100.0	รวม	263	100.0

2. ผลกระทบในด้านทรัพย์สิน

ครั้วเรือนส่วนใหญ่ได้รับความเสียหายด้านทรัพย์สินมากที่สุดได้แก่ เครื่องใช้ไฟฟ้าเสียหาย ร้อยละ 70 รองลงมาได้แก่เฟอร์นิเจอร์ และเครื่องใช้อื่น ๆ เท่ากันคือร้อยละ 59 ของจำนวนครั้วเรือนที่ประสบภัย มูลค่าความเสียหายด้านทรัพย์สินเฉลี่ย 52,848 บาท ต่อครั้วเรือน ประเภททรัพย์สินที่ได้รับความเสียหายเป็นมูลค่าสูงที่สุดเฉลี่ย 21,833 ต่อครั้วเรือน ได้แก่เครื่องใช้ไฟฟ้า รองลงมาได้แก่เฟอร์นิเจอร์ 12,150 บาทต่อครั้วเรือน

3. ผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ

ครั้วเรือนผู้ประสบภัยน้ำท่วมสูญเสียรายได้โดยรวมเฉลี่ยครั้วเรือนละ 45,820 บาท มีหนี้สินเพิ่มขึ้น 73,423 บาท ผลผลิตทางการเกษตรเสียหายเฉลี่ย 52,500 บาท สินค้าที่ซื้อมาจำหน่ายเสียหาย 67,000 บาท รวมมูลค่าความเสียหายด้านเศรษฐกิจของครั้วเรือนเฉลี่ยครั้วเรือนละ 114,956 บาท

4. ผลกระทบในด้านสังคม

ผลกระทบในด้านสังคมของครั้วเรือนที่เผชิญกับน้ำท่วมที่ได้รับมากที่สุดได้แก่ ความตึงเครียดในครอบครัวมีร้อยละ 69.3 รองลงมาได้แก่การสูญเสียสัตว์เลี้ยง เช่น สุนัข แมว ร้อยละ 30 ขาดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัวร้อยละ 16.3 นอกจากนั้นยังมีการทะเลาะเบาะแว้งในครั้วเรือนอันเป็นผลมาจากน้ำท่วมร้อยละ 8.7

5. ผลกระทบด้านสุขภาพ

สมาชิกในครั้วเรือนที่ประสบภัยน้ำท่วมมีสมาชิกเฉลี่ย 2.5 คน และ 2.3 คน ต่อครั้วเรือน ที่มีสภาวะเครียด และวิตกกังวลว่าน้ำจะท่วมอีก ขณะที่การเจ็บป่วยทางกายมีจำนวนน้อยกว่าคือเฉลี่ยมีสมาชิกในครั้วเรือนเฉลี่ย 1.1 คน ที่ได้รับบาดเจ็บหรือป่วยเป็นโรคที่มากับน้ำ นอกจากนั้นยังมีผู้ที่มีการเจ็บป่วยเรื้อรังและมีอาการรุนแรงขึ้นภายหลังน้ำลดโดยเฉลี่ยของครั้วเรือนทั้งหมด 1.25 คน

ตารางที่ 4 ผลกระทบที่ได้รับด้านทรัพย์สินและด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบ	จำนวน (รายการ)	ร้อยละ	เฉลี่ยบาท /ครัวเรือน	ผลกระทบ	จำนวน (รายการ)	ร้อยละ	เฉลี่ยบาท /ครัวเรือน
ด้านทรัพย์สิน				ด้านเศรษฐกิจ			
เงินสูญหาย	36	4.08	34,277.77	สูญเสียรายได้	233	42.44	45,820.31
สิ่งของสูญหาย	90	10.20	7,500.00	หนี้สินเพิ่ม	147	26.78	73,423.72
สิ่งของเสียหาย	177	20.07	7,800.00	ตกงาน	102	18.58	1,444.44
โครงสร้างบ้าน/ ตัวบ้าน	120	13.61	8,354.83	ผลิตผลเสียหาย (ทั้งสัตว์และพืช)	5	0.91	52,500.00
เฟอร์นิเจอร์	178	20.18	12,150.00	สินค้าเสียหาย	62	11.29	67,000.00
เครื่องใช้ไฟฟ้า	210	23.81	21,833.33	รวม	549	100.00	114,956.45
จักรยานยนต์	44	4.99	na				
รถยนต์	27	3.06	na				
รวม	882	100.00	52,848.34				

หมายเหตุ : ค่าความเสียหายได้จากผู้ตอบแบบสอบถามตีค่าความเสียหายของทรัพย์สินออกมาเป็นตัวเงิน

ตารางที่ 5 ผลกระทบที่ได้รับด้านสังคมและด้านสุขภาพ

ด้านสังคม	จำนวน	ร้อยละ	เฉลี่ย/ ครัวเรือน	ด้านสุขภาพ	จำนวน	ร้อยละ	เฉลี่ย/ ครัวเรือน
สูญเสียบุคคล ในครอบครัว	-	-	-	เจ็บป่วยด้วยโรค ที่มากับน้ำ	84.00	16.31	1.23
สูญเสียสัตว์เลี้ยง (หมา,แมว)	90.00	24.13	9.75	บาดเจ็บจากของ มีคม	4.00	0.78	1.00
ขาดการติดต่อ สื่อสาร	49.00	13.14	2.75	ถูกไฟฟ้าดูด	-	-	-
มีความตึงเครียด	208.00	55.76	2.74	มีภาวะเจ็บป่วย เรื้อรังหนักขึ้น	16.00	3.11	1.25
ในครอบครัว				เครียด	181.00	35.15	2.56
สมาชิกครอบครัว ทะเลาะกัน	26.00	6.97	2.84	วิตกกังวลว่าน้ำ จะท่วมอีก	157.00	30.49	2.35
รวม	373	100.00	4.52	มีอาการซึมเศร้า	32.00	6.21	1.77
				หงุดหงิด โมโหง่าย	41.00	7.96	1.40
				รวม	515.00	100.00	1.65

หมายเหตุ : ผลกระทบที่ได้รับคิดตามจำนวนรายการทั้งหมด แต่ละหลังครัวเรือนได้รับผลกระทบมากกว่า 1 รายการ

ความเปราะบางและผลกระทบที่ได้รับ

1. การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

ในสถานการณ์น้ำท่วมกลุ่มอาชีพที่ถูกละเลยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกมากที่สุดได้แก่ อาชีพรับจ้างรายวัน กล่าวคือมีอยู่ถึงร้อยละ 69.8 ของผู้ประกอบการอาชีพรับจ้างรายวันที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือ รองลงมาได้แก่ลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนร้อยละ 60.5 ของหัวหน้าครัวเรือนผู้ประกอบการอาชีพดังกล่าวเป็นครัวเรือนที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือ เมื่อพิจารณาจากรายได้พบว่ากลุ่มที่มีรายได้ 15,000 บาทต่อเดือนลงมา มีสัดส่วนไม่ได้รับการช่วยเหลือมากที่สุดคือมีร้อยละ 39.8 ส่วนที่มีรายได้ เกิน 15,000 แต่ไม่เกิน 30,000 ไม่ได้รับความช่วยเหลือในระดับรองลงมาคือร้อยละ 34.8 และร้อยละ 33.3 ในกลุ่มผู้มีรายได้เกิน 30,000 บาท ตัวเลขสะท้อนให้เห็นว่าผู้มีสถานะภาพทางสังคมในระดับต่ำกว่าได้รับการช่วยเหลือในระดับต่ำกว่าผู้สถานะภาพทางสังคมสูง

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบอาชีพของหัวหน้าครัวเรือนแยกตามการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

อาชีพ	การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก				รวม	
	ไม่ได้รับการช่วยเหลือ		ได้รับการช่วยเหลือ			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้างรายวัน	30	69.8	13	30.2	43	100.0
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ-เอกชน	23	60.5	15	39.5	38	100.0
ข้าราชการ-พนักงานของรัฐ			4	100.0	4	100.0
ค้าขาย	42	39.3	65	60.7	107	100.0
ทำการเกษตร	2	16.6	10	83.4	12	100.0
อื่น ๆ (ไม่ได้ทำงาน แม่บ้าน นักศึกษา)	12	17.4	57	82.6	69	100.0
รวม	109	41.4	164	58.6	273	100.0

ตารางที่ 7 รายได้ของครัวเรือนแยกตามการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

รายได้ต่อเดือน (ครัวเรือน)	การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก				รวม	
	ไม่ได้รับการช่วยเหลือ		ได้รับการช่วยเหลือ			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน 15,000 บาท	39	39.8	59	60.2	98	100.0
15,001-30,000 บาท	40	34.8	75	65.2	115	100.0
30,001 บาท ขึ้นไป	4	33.3	8	66.7	12	100.0
รวม	83	36.9	142	63.1	225	100.0

2. รายได้และผลกระทบ

ในส่วนนี้ได้วิเคราะห์ผลกระทบโดยแบ่งกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มที่ได้รับผลกระทบในระดับสูง และกลุ่มที่ได้รับผลกระทบในระดับต่ำ โดยใช้ค่าเฉลี่ยของของครัวเรือนทั้งหมดที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นเกณฑ์ กล่าวคือ หากได้รับผลกระทบต่ำกว่าค่าเฉลี่ยถือถือว่าครัวเรือนนั้นได้รับผลกระทบในระดับต่ำ แต่หากได้รับผลกระทบสูงกว่าค่าเฉลี่ยจะถือว่าเป็นครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบในระดับสูง

2.1 ด้านทรัพย์สิน

ครัวเรือนที่มีรายได้สูงเกินกว่า 30,000 บาทต่อเดือน เป็นกลุ่มที่ได้รับความเสียหายด้านทรัพย์สินในระดับสูง โดยมีจำนวนถึงร้อยละ 92.3 ของผู้มีรายได้สูง รองลงมาได้แก่ผู้มีรายได้ปานกลาง คือมากกว่า 15,000 ขึ้นไปแต่ไม่เกิน 30,000 บาท ร้อยละ 59.1 และ ไม่เกิน 15,000 บาท ร้อยละ 60.2 แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่ได้รับความสูญเสียทรัพย์สินในระดับสูงเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง ทั้งนี้ครัวเรือนที่มีรายได้สูงมีแนวโน้มจะมีพื้นที่บ้านและทรัพย์สินมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ปานกลางและต่ำ

2.2 ด้านเศรษฐกิจ

ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำเป็นครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ (การลดลงของรายได้หนี้สินที่เพิ่มขึ้น การตกงาน และสูญเสียวัตถุดิบ เครื่องมือในการประกอบอาชีพ) สูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง กล่าวคือมีอยู่ถึงร้อยละ 75.5 ของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน รองลงมาได้แก่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่า 15,000 แต่ไม่เกิน 30,000 บาท ได้รับผลกระทบในระดับสูงร้อยละ 62.6 ส่วนผู้มีรายได้เกินกว่า 30,000 บาทได้รับผลกระทบในระดับสูงร้อยละ 30.8

ตารางที่ 6 รายได้ของครัวเรือนแยกตามระดับผลกระทบด้านทรัพย์สินและเศรษฐกิจ

รายได้ครัวเรือน	ความสูญเสียด้านทรัพย์สิน				ความสูญเสียด้านเศรษฐกิจ				รวม	
	ระดับต่ำ		ระดับสูง		ระดับต่ำ		ระดับสูง			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน 15,000 บาท	39	39.8	59	60.2	24	24.5	74	75.5	98	100.0
15,001-30,000 บาท	47	40.9	68	59.1	43	37.4	72	62.6	115	100.0
30,001 บาทขึ้นไป	1	7.7	12	92.3	9	69.2	4	30.8	13	100.0
รวม	87	38.5	139	61.5	76	33.6	150	66.4	226	100.0

2.3 ด้านสังคม

ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำและรายได้ปานกลางระหว่าง 15,000 - 30,000 บาท ได้รับความสูญเสียทางด้านสังคมในระดับสูงมีอยู่ร้อยละ 29.6 ส่วนรายได้ 30,001 ขึ้นไปมีครัวเรือนที่ได้รับความสูญเสียทางสังคมในระดับสูงร้อยละ 30.8 แสดงให้เห็นว่ารายได้สูงหรือต่ำได้รับผลกระทบด้านสังคมในสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันกล่าวคือผลกระทบที่เกิดขึ้นมากที่สุดคือเกิดความตึงเครียดทางเมินกันในครอบครัวมีบางกรณีที่น่าไปสู่การทะเลาะเบาะแว้ง รองลงมาคือการสูญเสียสัตว์เลี้ยง ได้แก่ สุนัข และแมว

2.4 ด้านสุขภาพ

ครัวเรือนผู้มีรายได้สูงมีแนวโน้มจะได้รับผลกระทบด้านสุขภาพสูงกว่า กล่าวคือผู้มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพในระดับสูงร้อยละ 42.5 ขณะที่ครัวเรือนผู้มีรายได้เกิน 15,000 - 30,000 บาท ได้รับผลกระทบทางในระดับสุขภาพสูงถึงร้อยละ 91.3 และรายได้ 30,000 บาท ขึ้นไปได้รับผลกระทบด้านสุขภาพในระดับสูงร้อยละ 30.8

3. จำนวนชั้นของบ้านและความสูญเสีย

3.1 ด้านทรัพย์สิน

บ้านชั้นเดียวได้รับความเสียหายด้านทรัพย์สินในระดับสูงมากที่สุดคือร้อยละ 71.7 รองลงมาได้แก่บ้านสองชั้น และสามชั้น ร้อยละ 55.8 และร้อยละ 33.3 ตามลำดับ

3.2 ด้านเศรษฐกิจ

ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในบ้านชั้นเดียวได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจสูงกว่าครัวเรือนที่มีบ้าน 2 ชั้นขึ้นไป โดยความสูญเสียทางเศรษฐกิจลดลงตามจำนวนชั้นของบ้าน บ้านชั้นเดียวได้รับความสูญเสียทางเศรษฐกิจร้อยละ 81.4 รองลงมามีบ้าน 2 ชั้นร้อยละ 61.1 และบ้าน 3 ชั้น ร้อยละ 50 ข้อมูลจำนวนชั้นของบ้านสอดคล้องกับฐานะทางเศรษฐกิจที่ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงมีจำนวนครัวเรือนที่ได้รับความเสียหายต่ำกว่าผู้มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำ

ตารางที่ 7 รายได้ของครัวเรือนแยกตามระดับผลกระทบด้านสังคมและสุขภาพ

รายได้ครัวเรือน	ความสูญเสียด้านสังคม				ความสูญเสียด้านสุขภาพ				รวม	
	ระดับต่ำ		ระดับสูง		ระดับต่ำ		ระดับสูง			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 15,000 บาท	69	70.4	29	29.6	56	57.1	42	42.9	98	100.0
15,001-30,000 บาท	81	70.4	34	29.6	10	8.7	105	91.3	115	100.0
30,001 บาทขึ้นไป	9	69.2	4	30.8	9	69.2	4	30.8	13	100.0
รวม	159	70.4	67	29.6	75	33.2	151	66.8	226	100.0

ตารางที่ 8 จำนวนชั้นของบ้านแยกตามระดับผลกระทบด้านทรัพย์สินและด้านเศรษฐกิจ

จำนวนชั้น	ความสูญเสียด้านทรัพย์สิน				ความสูญเสียด้านเศรษฐกิจ				รวม	
	ระดับต่ำ		ระดับสูง		ระดับต่ำ		ระดับสูง			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1 ชั้น	41	28.3	104	71.7	27	18.6	118	81.4	145	100.0
2 ชั้น	42	44.2	53	55.8	37	38.9	58	61.1	95	100.0
3 ชั้น ขึ้นไป	16	66.7	8	33.3	12	50.0	12	50.0	24	100.0
รวม	99	37.5	165	62.5	76	28.8	188	71.2	264	100.0

คนยากจนในสถานการณ์น้ำท่วม

การศึกษาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของคนในชุมชนในสถานการณ์น้ำท่วมของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนพบว่า ผู้ที่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับน้ำได้ดีมักเป็นกลุ่มคนที่มีประสบการณ์คุ้นเคยกับการหาเลี้ยงชีพด้วยการจับสัตว์น้ำตามห้วยหนองคลองบึง เป็นคนต่างจังหวัด หรือเป็นผู้ที่เคยอาศัยอยู่ใกล้แม่น้ำลำคลอง เป็นคนพื้นเพมาจากชนบท (อัมพร แก้วหนู, 2554) อย่างไรก็ตามคนกลุ่มนี้จะได้รับผลกระทบความเสียหายมากกว่า เนื่องจากมีรายได้ต่ำไม่สามารถซื้อหาอุปกรณ์ป้องกัน และบรรเทาความเสียหายจากน้ำท่วมได้มากเท่ากับกลุ่มคนที่มีรายได้สูง การถอดบทเรียนผู้หญิงกับการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมใหญ่ระบุว่า ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบหนักหน่วงรุนแรงที่สุดคือ กลุ่มผู้หญิงที่ด้อยโอกาส และยากไร้ (สุธาดา เมฆรุ่งเรืองกุล, 2554, น.1-2)

สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ที่พบว่า ผู้ประกอบอาชีพรับจ้างถึงร้อยละ 69.8 ลูกจ้างหน่วยงานร้อยละ 60.8 เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมในปี 2554 นี้ในระดับสูง ซึ่งมีจำนวนมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่นอย่างเห็นได้ชัด

ทั้งนี้ครัวเรือนที่มีฐานะยากจนมักจะได้รับผลกระทบสูงกว่าครัวเรือนที่มีฐานะดีก็เนื่องจากว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูงสามารถป้องกันตัวเองได้ดีกว่า โดยการก่อกำแพงกันน้ำ อุดรอยที่น้ำจะซึมเข้า ซื้อกระสอบทรายกันทางน้ำ ซื้อเครื่องปั้มน้ำ เคลื่อนย้ายสิ่งของขึ้นชั้นบน ย้ายปลั๊กไฟ และการซื้อสิ่งของป้องกันอื่น ๆ ขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ มักมีบ้านชั้นเดียวและไม่สามารถซื้ออุปกรณ์ป้องกันเหล่านี้ได้ (Grothmann and Reusswig, 2006; Werritty and others, 2007: 36,42) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในบ้านชั้นเดียวได้รับความเสียหายและสูญเสียทรัพย์สินในระดับสูงมีจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 71.7 ของครัวเรือนที่มีบ้านชั้นเดียว ขณะที่บ้านสองชั้น และสามชั้นมีจำนวนผู้ที่ได้รับความเสียหายต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด (ร้อยละ 55.8 และ 33.3 ตามลำดับ) เช่นเดียวกับความเสียหายทางเศรษฐกิจครัวเรือนที่มีบ้านชั้นเดียวได้รับความสูญเสียทางเศรษฐกิจในระดับสูงมีจำนวนมากถึงร้อยละ 81.4 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจะจำนวนบ้านที่เพิ่มมากขึ้นสามารถลดความสูญเสียลงได้ และการมีบ้านชั้นเดียว สองชั้น หรือสามชั้น เกี่ยวข้องโดยตรงกับสถานะทางเศรษฐกิจของเจ้าของบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับตัวเลขระดับรายได้ที่ยังมีรายได้ต่ำก็ยังได้รับผลกระทบในระดับสูง

ที่น่าสนใจก็คือครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมักจะไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือในช่วงน้ำท่วมมีจำนวนมากกว่ากลุ่มอื่น โดยพบว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน มีถึงร้อยละ 39.8 ที่ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือ ทั้งที่เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการลดลงของรายได้ การเพิ่มขึ้นของหนี้สิน การตกงาน และการสูญเสียเครื่องมือสำหรับการประกอบอาชีพสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ

การศึกษาผลกระทบด้านสังคมที่เกิดจากน้ำท่วมในประเทศสก็อตแลนด์ พบว่าการเกิดน้ำท่วมทำให้ครัวเรือนยากจนได้รับผลกระทบด้านรายได้ และเกิดผลในระยะยาวคือการตกงาน ครัวเรือนเหล่านี้มักไม่อพยพออกจากพื้นที่โดยให้เหตุผลว่ากลัวสูญเสียรายได้ เพราะครัวเรือนเหล่านี้มักประกอบอาชีพในบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งที่ตนพักอาศัย สภาวะน้ำท่วมส่งผลกระทบต่อครัวเรือนยากจนเป็นระยะเวลานานถึง 10 ปี เลยทีเดียว (Werritty and others, 2007: 6)

อย่างไรก็ตามคนยากจน และคนที่เคยใช้ชีวิตกับน้ำท่วม มีรูปแบบวิธีการมากมายในการปรับตัวให้ดำรงชีวิตกับน้ำได้อย่างไม่ลำบาก การปรับตัวที่เห็นได้ชัดเจนคือ การหาอาหาร โดยเฉพาะการจับสัตว์น้ำ ทอดแห ตกเบ็ด ในหลายชุมชนมีการปลูกผักสวนครัวลอยน้ำ มีการตั้งครัวลอยน้ำเพื่อนำวัตถุดิบมารวมกันและประกอบอาหารแจกจ่ายคนในชุมชน มีการจัดระบบการรับเครื่องยังชีพ โดยส่งตัวแทนไปรับและนำมากระจายแก่คนในชุมชน ส่วนคนจนเมืองจะเปลี่ยนอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างให้กับผู้มีฐานะดีกว่า เช่น รับจ้างสูบน้ำ ทำกับข้าวขาย หรือเป็นคนพายเรือจ้าง เป็นต้น (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2554) ตัวอย่างที่มีประชาชนให้ความสนใจและกล่าวถึงเป็นจำนวนมากซึ่งสะท้อนปรากฏการณ์ที่หลากหลายทั้งความช่วยเหลือเกื้อกูล การเอารัดเอาเปรียบ และการสร้างกระแส “ซีเอสอาร์” หรือการทำธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคมได้แก่กรณีของ “แจ๊ค สเปโรว์ ซอยแอนเน็กซ์” ตัวละครสำคัญของรายการเรื่องเล่าเช้านี้ ออกอากาศทางช่อง 3 ที่ทีมงานเข้าไปถ่ายทำบทบาทของชายซ่อมจักรยานยนต์ที่เปลี่ยนอาชีพมาพายเรือรับจ้าง พร้อมให้การสนับสนุนรถยนต์เพื่อไว้ให้บริการชาวชุมชน (กระปุกดอทคอม, 2554; เรื่องเล่าเช้านี้, 2554)

“เช้าวันที่ 9 พฤศจิกายน 2554 รายการเรื่องเล่าเช้านี้ ได้นำเสนอภาพการเดินทางไปสำรวจพื้นที่น้ำท่วมที่ซอยแอนเน็กซ์ ย่านพหลโยธิน 58 เขตสายไหม กทม. และได้พบกับชายหนุ่มที่ชื่อว่า “แจ๊ค” มีอาชีพช่างซ่อมรถจักรยานยนต์อยู่ท้ายซอยแอนเน็กซ์ คนทั่วไปเรียกกันว่า “แจ๊ค แอนเน็กซ์” ... ประกาศตัวเองเป็น “กัปตันแจ๊ค สเปโรว์” นำเงินเก็บที่มีอยู่ราว 4 หมื่นกว่าบาท ไปซื้อโฟมขนาดใหญ่มาติดกับไม้ไผ่ไผ่ถึง และอาศัยหัวช่างของตัวเองนิดหน่อยดัดแปลงติดเครื่องยนต์เข้าไป กลายเป็นเรือออกมาตระเวนให้บริการชาวบ้าน

แจ๊ค แอนเน็กซ์ บอกว่า ที่เขาต้องสวมบทบาทกัปตันแจ๊คออกมาขับเรือรับจ้างนั้น เป็นเพราะทนเห็นคนภายนอกเข้ามาขับเรือรับจ้างขูดรีดประชาชนไม่ได้ เพราะแต่ละลำเรียกราคาสูงถึงเที่ยวละเป็นพัน ๆ จึงต้องยอมลงทุนลุกขึ้นมาดัดแปลงเรือของตัวเอง และคิดราคาเพียงแค່ร้อยละเดียวตลอดสาย เพื่อตัดราคาคนฉวยโอกาส เราพูดขู่ ๆ หน่อย บอกว่า ไม่ต้องการให้พวกคุณวิ่งเรือในราคาแพง ทหารยังช่วยประชาชนฟรี ตำรวจยังช่วยประชาชนฟรี ทำไมพวกคุณจะวิ่งเรือราคาถูกไม่ได้ ถ้ามีปัญหา เดี่ยวแจ๊คจะออกมาอีกครั้ง ไม่ต้องตามเข้าไปหรอก ช่างในมันน่ากลัว แล้วผมก็ขับเรือกลับบ้าน”

เรื่องราวข้างต้นสะท้อนให้เห็นความสามารถในการปรับตัวเพื่อดำรงชีวิตอยู่กับน้ำ ซึ่งไม่เฉพาะตอบสนองต่อตนเองเท่านั้น แต่ยังสามารถแก้ปัญหาให้กับชุมชนด้วย

คนยากจนมักไม่อพยพออกจากที่พักอาศัย จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าครัวเรือนเหล่านี้จะให้คนแก่ ผู้หญิงและเด็กเคลื่อนย้ายไปอยู่ศูนย์พักพิง ส่วนตนเองจะการต่อเติมบ้านพอให้มีที่อาศัยนอนอยู่สูงจากน้ำ หรือสร้างแพลอยน้ำเพื่ออาศัยอยู่ อย่างไรก็ตามการได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่ได้แก่ถุงยังชีพ ที่มีการแจกจ่ายอย่างไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนที่แสดงว่ามีภูมิลำเนาอยู่ในเขตที่อาศัยอยู่มักจะไม่ได้รับแจกเครื่องยังชีพ

นอกจากนั้นยังมีการโยกย้ายที่ไม่ตรงกับความต้องการ หลายกรณีมีการโยนให้กับผู้ประสบภัยซึ่งสร้างความเสียหายและไม่ทั่วถึงเพราะผู้ที่มั่งคั่งแข็งแรงจะได้รับมากกว่า (อุบล ร่มโพธิ์ทอง, 2555: 3) คนงานก่อสร้างเล่าว่าจนถึงวันนี้ยังมีสิ่งของบริจาคที่ได้รับเหลืออยู่จำนวนมาก (ปลายเดือนมกราคม) “บ้านผมมีมามา ปลากระป๋อง และข้าวสารเหลือใช้ไปได้อีกหลายเดือน” ขณะที่ประชาชนในชุมชนท่าโขลงหลังธรรมชาติบอกรว่าได้ถุงยังชีพมาเพียงถุงเดียวเพราะทะเบียนบ้านในบัตรประจำตัวประชาชนไม่ตรงกับที่พักอาศัยอยู่ปัจจุบันทำให้การขอรับต้องเสียเวลามากในการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่จึงตัดสินใจไม่ไปรับถุงยังชีพอีก

ในด้านความต้องการรับความช่วยเหลือจากภายนอกสิ่งที่ครัวเรือนยากจนต้องการได้รับความช่วยเหลือมากที่สุดภายหลังน้ำท่วมได้แก่ การช่วยเหลือทางการเงินได้แก่ การยกเว้นการผ่อนชำระเงินกู้ การจ่ายค่าชดเชย จัดหาเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ รองลงมาได้แก่แรงงานและวัสดุอุปกรณ์ในการซ่อมแซมบ้าน อย่างไรก็ตามรัฐบาลให้ช่วยเหลือครัวเรือนผู้ประสบอุทกภัยใน 2 ลักษณะคือครัวเรือนละ 5,000 บาท และเงินช่วยเหลือเป็นค่าซ่อมแซมที่อยู่อาศัยกรณีเสียหายทั้งหลังไม่เกิน 30,000 บาท และเสียหายบางส่วนไม่เกิน 20,000 บาท โดยในกรณีเงินช่วยเหลือเพื่อซ่อมแซมที่อยู่อาศัยนี้จำเป็นต้องมีชื่อเป็นเจ้าของบ้านในทะเบียนบ้าน (ศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย, 2554) กรณีคนยากจนที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านจะมีสิทธิ์ได้รับเงิน 5,000 บาท โดยให้กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้นำชุมชนลงนามรับรอง (กรมป้องกันบรรเทาสาธารณภัย, 2554) แต่ในกรณีเงินช่วยเหลือซ่อมแซมบ้านหากเป็นบ้านพักที่ไม่มีทะเบียนบ้าน หรือครัวเรือนเป็นผู้อาศัยก็จะไม่สามารถรับเงินในส่วนนี้ได้ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ประสบภัยระบุว่าตนได้รับความช่วยเหลือต่ำกว่าระดับที่ต้องการมาก กล่าวคือ ค่าเฉลี่ยของการได้รับความช่วยเหลือมีค่าเท่ากับ 1.8 จากคะแนนเต็ม 4 ขณะที่ความต้องการมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.1 จากคะแนนเต็ม 4 สำหรับความช่วยเหลือที่ผู้ประสบภัยต้องการมากที่สุดภายหลังน้ำลดเรียงตามลำดับได้แก่ การได้รับชดเชยค่าเสียหาย เงินช่วยเหลือ เงินกู้ และวัสดุซ่อมแซมบ้าน

สรุป

ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าคนยากจนได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมมากกว่าคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า เป็นกลุ่มได้รับการช่วยเหลือน้อยกว่า ในจำนวนครัวเรือนผู้ประสบภัยน้ำท่วม มีครัวเรือนร้อยละ 43.4 ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ในจำนวนนี้กลุ่มอาชีพที่ถูกกลืนเลยไม่ได้รับ

ความช่วยเหลือมากที่สุดได้แก่ผู้มีอาชีพรับจ้าง กล่าวคือมีร้อยละ 69.8 ของผู้ประกอบการอาชีพนี้เป็นผู้ไม่ได้รับความช่วยเหลือ นอกจากนั้นผู้มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือนมีถึงร้อยละ 39.8 ที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก แสดงให้เห็นว่ายิ่งฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมอยู่ในระดับต่ำยิ่งได้รับความช่วยเหลือน้อย ข้อมูลในเชิงคุณภาพมีความชัดเจนว่าระบบการให้ความช่วยเหลือการแจกจ่ายถุงยังชีพกระจายอย่างไม่ทั่วถึง คนยากจนสะท้อนให้ฟังว่าเวลาไปเข้าแถวรอรับถุงยังชีพมักจะถูกขออุบัตืประชาชน ซึ่งหากที่อยู่ใบบัตรไม่ตรงกับพื้นที่ที่มารับสิ่งของก็จะไม่ได้รับแจก รวมถึงการไม่มีสิทธิรับเงินช่วยเหลือซ่อมแซมบ้าน เพราะเหตุว่าไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน เนื่องจากเป็นบ้านเช่า หรือเป็นบ้านที่ไม่มีเลขที่

ครัวเรือนยากจนนอกจากจะไม่ค่อยได้รับการดูแลช่วยเหลือแล้ว ยังได้รับผลกระทบสูงกว่าครัวเรือนที่มีฐานะดี กล่าวคือครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำเป็นครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจสูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง มีเพียงผลกระทบด้านทรัพย์สินเท่านั้นที่ครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงได้รับผลกระทบจากมูลค่าทรัพย์สินที่เสียหายสูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนทรัพย์สินที่มีมากกว่าและมีมูลค่าสูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำนอกจากนั้นบ้านชั้นเดียวซึ่งส่วนใหญ่เป็นบ้านที่มีฐานะยากจนจะได้รับผลกระทบทั้งด้านทรัพย์สินและด้านเศรษฐกิจสูงกว่าบ้านสองและสามชั้น

ในด้านการให้ความช่วยเหลือในสถานการณ์น้ำท่วมปัญหาที่พบสำคัญได้แก่ ความไม่ทั่วถึงของการให้ความช่วยเหลือโดยภาครัฐ โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือต่อผู้มีฐานะยากจน ซึ่งได้แก่ รายได้ต่ำ ทำงานรับจ้าง มีบ้านไม้ชั้นเดียว คนกลุ่มนี้จะเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมมากที่สุดโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งระบบการให้ความช่วยเหลือไม่ได้มีมาตรการดูแลคนกลุ่มนี้เป็นพิเศษ ในทางตรงข้าม มีแนวโน้มที่จะละเลย และไม่ให้ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นผู้ที่ไม่ได้มีทะเบียนบ้านในเขตพื้นที่พักอาศัย เป็นคนงานรับจ้างที่ต้องย้ายไป มา ตามโครงการก่อสร้าง เป็นผู้เดินทางมาหางานทำจากต่างจังหวัดเช่าบ้านอยู่ จากการสัมภาษณ์ผู้ประสบภัยน้ำท่วมพบว่าระบบการแจกจ่ายมักกระจุกตัวอยู่กับเครือญาติ คนใกล้ชิด กับผู้นำ หรือผู้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดสรรสิ่งของบรรเทาทุกข์ ซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับที่ปรากฏเป็นข่าวว่า สิ่งของที่ได้รับมาจากการบริจาคที่เก็บไว้ที่สนามบินดอนเมืองถูกเก็บไว้ไม่แจกจ่าย (มติชนออนไลน์, วันที่ 30 ตุลาคม 2554)

ข้อเสนอแนะเร่งด่วนที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรได้มีความร่วมมือกับกระทรวงมหาดไทย ประกาศข้อปฏิบัติสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีหน้าที่ รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัคร ที่ต้องคำนึงความเท่าเทียมกันและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในการให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งการรับรองสิทธิของผู้ประสบภัย ซึ่งจะต้องไม่แบ่งแยกภูมิฐานะ เชื้อชาติ ศาสนา สีผิว ในการแจกจ่ายสิ่งของบรรเทาทุกข์ การรับเข้าศูนย์พักพิงและมาตรการช่วยเหลืออื่น ๆ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยสำหรับน้ำท่วมในครั้งนี้ ในพื้นที่ที่มีความเป็นชุมชน ประชาชนคุ้นเคย และมีความสัมพันธ์กันสูง ควรที่จะจัดระเบียบการให้ความช่วยเหลือโดยให้ชุมชนดำเนินการกันเอง ซึ่งแทนที่จะนำสิ่งของบรรเทาทุกข์เข้าไปแจกจ่ายก็ควรจะให้ผู้นำท้องถิ่นรวบรวมประชาชนตั้งกลุ่ม และวางระบบการช่วยเหลือตนเอง โดยให้การ

สนับสนุนงบประมาณและสิ่งของที่จำเป็น มากกว่าจะรับมรดำเนินการ เช่น การตั้งโรงครัวส่วนกลางทำให้การช่วยเหลือตรงตามความต้องการ และกระจายได้ทั่วถึงกว่าการนำอาหารเข้าไปแจก ซึ่งส่วนใหญ่บูดเสีย ก่อนที่จะถึงมือผู้ประสบภัย เป็นต้น

สำหรับในเขตพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองสูง กลุ่มคนยากจน แรงงานรับจ้าง เป็นผู้ที่ยังปรับตัวได้ดี และสามารถใช้ทักษะ ความสามารถนี้ช่วยเหลือและทำงานบริการชุมชน เช่น เป็นแรงงานคอยดูแลเครื่องสูบน้ำ ก่อกำแพงป้องกันน้ำ ประกอบอาหารขาย ต่อเรือจ้างจากวัสดุที่มีอยู่ รับขนส่งคนและสิ่งของในช่วงน้ำท่วม แรงงานเหล่านี้ไม่ได้รับการดูแลนัก ดังนั้นสิ่งที่ทำได้คือ การจ้างแรงงานเหล่านี้เป็นพิเศษในช่วงน้ำท่วม ให้ทำหน้าที่แจกจ่ายสิ่งของบรรเทาทุกข์ และทำงานบริการบรรเทาผลกระทบให้กับชุมชน ซึ่งนอกจากจะช่วยลดผลกระทบด้านรายได้ที่กลุ่มคนยากจนจะต้องเผชิญแล้ว ยังสามารถทำได้ดีกว่าหน่วยงานภายนอกที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือด้วย นอกจากนี้ในการบรรเทาผลกระทบหลังน้ำท่วมซึ่งเกิดอาชีพใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ล้างทำความสะอาดบ้าน การปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน การเก็บกวาดขยะ เครื่องใช้เฟอร์นิเจอร์ที่เสื่อมสภาพเพราะน้ำท่วม รวมทั้งการซ่อมแซมข้าวของเครื่องใช้ ซ่อมแซมความเสียหายของถนน เสไฟฟ้าในสถานที่สาธารณะ ควรจะมีการจ้างงานบุคคลในชุมชนท้องถิ่นซึ่งถูกเลิกจ้าง หรือได้รับผลกระทบด้านงานอาชีพในช่วงที่น้ำท่วม เพื่อบรรเทาผลกระทบให้กับกลุ่มคนเหล่านี้

มาตรการฟื้นฟูเยียวยาผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่ผ่านมา ทำอย่างจำกัดมากโดยในพื้นที่ส่วนใหญ่มีมาตรการช่วยเหลือเพียงเงินชดเชยซึ่งนอกจากจะมีจำนวนไม่เพียงพอกับทรัพย์สิน และผลกระทบที่ได้รับแล้ว ยังแจกจ่ายไม่ทั่วถึง ลำช้า ทั้งยังมีการเลือกปฏิบัติด้วย ซึ่งการประกาศสิทธิของผู้ประสบภัยที่สามารถฟ้องร้องหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จะทำให้มาตรการฟื้นฟูเยียวยา มีความรอบคอบรัดกุมขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลควรพิจารณามาตรการอื่น ๆ นอกเหนือจากการให้เงินชดเชยด้วย เช่น การให้เงินกู้ฉุกเฉินปลอดดอกเบี้ย การร่วมมือกับบริษัทภาคเอกชนจัดหาวัสดุก่อสร้างเพื่อซ่อมแซมบ้านแจกจ่ายให้กับประชาชนผู้ยากจน รวมทั้งการจัดหางานอาชีพซึ่งมีความต้องการแรงงานจำนวนมากหลังน้ำท่วมให้ผู้ประสบภัย สำหรับในต่างประเทศนอกเหนือจากการให้ความช่วยเหลือที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการเปิดศูนย์พักพิงให้กับผู้ประสบภัยที่ไร้บ้านเพราะเสียหายหลังเหตุการณ์น้ำท่วมด้วย มาตรการเหล่านี้ไม่ได้รับความใส่ใจนักสำหรับในเมืองไทย กรณีนี้จะเห็นได้ว่าในช่วงที่เกิดน้ำท่วม มีการขโมยสิ่งของเครื่องใช้ไปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งองค์กรภาคเอกชนที่ทำงานอาสาสมัครด้านน้ำท่วมมักจะละเลยไม่ให้ความสำคัญต่อการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยที่มีฐานะยากจน

สำหรับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับน้ำท่วม ที่ควรได้มีการศึกษาในเชิงลึกต่อไป ได้แก่ ระบบการแจ้งเตือน (ดูเพิ่มเติมที่ สามชาย คริสันต์, 2555, น.100-132) โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบ วิธีการ และระบบที่สร้างความเชื่อถือและมีประสิทธิภาพ การป้องกันน้ำในระดับชุมชนโดยการจัดการกันเองภายในชุมชน ระบบการให้ความช่วยเหลือทั้งก่อนที่น้ำจะท่วม ช่วงน้ำท่วม และหลังจากที่น้ำลดแล้ว การบริหารจัดการในศูนย์พักพิง การจัดทำแผนชุมชนป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติจากน้ำท่วม รวมถึงการจัดทำแผนที่เส้นทางน้ำในทุกระดับ

บรรณานุกรม

- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกระทรวงมหาดไทย. (2554). **คู่มือการจ่ายเงินช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยครัวเรือนละ ๕,๐๐๐ บาท สำหรับอุทกภัย ตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔**, เอกสารอัดสำเนา
- กระปุกดอทคอม. (2554). **พบกับ... แจ็ค ธ แอนเน็กซ์ ขับเรือช่วยชุมชนถูกซูดรีด**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://highlight.kapook.com/view/64608>. (วันที่เข้าถึง 25 ธันวาคม 2554).
- กิริฎา เภาพิจิตร, (2554). **ธนาคารโลกประเมินน้ำท่วมเสียหาย 1.356 ล้านล้านบาท และใช้เงินฟื้นฟูอีกกว่า 7 แสนล้าน**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://thaipublica.org/2011/12/world-bank-flood-damage/>. (วันที่เข้าถึง 25 ธันวาคม 2554).
- ครอบครัวข่าว3. (2554). **ชาวบ้านชอยวิภาวดีรวมตัวประท้วงน้ำท่วมนานนับเดือน**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.krobkruakao.com/>. (วันที่เข้าถึง 25 ธันวาคม 2554).
- ครอบครัวข่าว3. (2554). **ศาลปกครองนัดไต่สวนชาวบ้านบางบัวทองยื่นฟ้องศปภ.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.krobkruakao.com/>. (วันที่เข้าถึง 25 ธันวาคม 2554).
- บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2554). **สัมภาษณ์ประชาชนในชุมชนท่าโขลง หมู่ 18 ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี**. เอกสารอัดสำเนา.
- เรื่องเล่าเช้านี้. (2554). **แจ็ค-แอนเน็กซ์'สาริตการใช้เรือโฟมติดเครื่อง**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://morning-news.bectero.com/>. (วันที่เข้าถึง 25 ธันวาคม 2554).
- สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร. (2556). **บันทึกเหตุการณ์มหาอุทกภัยปี 2554**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaiwater.net/current/flood54.html>. (วันที่เข้าถึง 25 ธันวาคม 2555).
- สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน. (2556). **รายชื่อผู้ฟ้องคดีน้ำท่วม**. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaisgwa.com/>. (วันที่เข้าถึง 24 สิงหาคม 2556)
- สามชาย ศรีสันต์. (2555). “การตอบสนองต่อน้ำท่วม: การทบทวนงานวิจัยและเรื่องเล่าจากผู้ประสบภัย”. **วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร**. 8, (2). 100-132.
- สามชาย ศรีสันต์ และอิทธิพล โคตะมี. (2555). “ถอดบทเรียน มุมมองคนทำงานอาสาสมัครในวิกฤติน้ำท่วม”. **วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร**. 8(2), 184-201.
- สุชาติา เมฆรุ่งเรืองกุล. (2554). **ถอดบทเรียน: ผู้หญิงกับการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมใหญ่. รายงานสรุปการประชุมระดมความคิดเห็น**. กรุงเทพมหานคร.
- อุบล รมโพธิ์ทอง. (2554). **ถอดบทเรียน : ผู้หญิงกับการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมใหญ่. รายงานสรุปการประชุมระดมความคิดเห็น**. กรุงเทพฯ : เครือข่ายผู้หญิงพลิกโฉมประเทศไทย.
- อัมพร แก้วหนู. (2554). **10 ข้อคิดและบทเรียนขบวนชุมชนจัดการน้ำท่วม**. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.codi.or.th/>. (วันที่เข้าถึง 15 มกราคม 2554).
- Adger, W. N. (2006). “Vulnerability”. **Global environmental change**, 16,(3). 268-281.

- Associated Programme on Flood Management. (2008). **ORGANIZING COMMUNITY PARTICIPATION FOR FLOOD MANAGEMENT A Tool for Integrated Flood Management.**
- Cutter, S.L. (2003). "The vulnerability of science and the science of vulnerability". **Annals of the Association of American Geographers**, 93, pp. 1-12.
- Drabek, T. E. (2001). "Disaster warning and evacuation responses by private business employees". **Disasters**. 25, (1), 76-94.
- Egli, T., Wehner, K., and the Protection of the Rhine, I. C. (2002). Non Structural Flood Plain Management: Measures and Their Effectiveness. **International Commission for the Protection of the Rhine**. (Online). Retrieved from <http://books.google.co.th/books?id=NZiGAAAACAAJ>.
- Few, R. and Matthies, F. (2006). **Flood hazards and health: responding to present and future risks**. London : Earthscan.
- Fielding, L. J. (2011). "Inequalities in Exposure and Awareness of Flood Risk in England and Wales". **Journal Compilation**, 1467-7717.
- Gissing, A., Molino, S. and Cameron-Smith, C. (2008). "How do you improve community response to warnings". **Presented at 2008 Floodplain Management Authorities Conference, Wollongong**.
- Grothmann, T. a. (2006). "People at Risk of Flooding: Why Some Residents Take Precautionary Action While Others do not". **Natural Hazards**, 1-2(38), 101-120.
- Grothmann, T. and Reusswig, F. (2006). "People at risk of flooding: why some residents take precautionary action while others do not". **Natural hazards**. 38. 1-2 : 101-120.
- Jonkman, S. N., Stive, M. J. F., & Vrijling, J. K. (2005). "New Orleans is a lesson to the Dutch". **Journal of Coastal Research**, xi-xii.
- The International Commission for the Protection of the Rhine (2002). **Non Structural Flood** Plain Management Measures and their Effectiveness. International Commission for the Protection of the Rhine (ICPR).
- Thrush, D. (2005). **Flood warning for vulnerable groups: secondary analysis of flood data**. Bristol : Environment Agency.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2004). **Reducing disaster risk.A challenge for development. A Global Report**. New York : John S. Swift Co.
- Werritty, A., Houston, D., Ball, T., & Tavedale, A. a. (2007). **Exploring the Social Impacts of Flood Risk and Flooding in Scotland**. Edinburgh : Blackwell.

Translated Thai References

- Department of Disaster Prevention and Mitigation, (2011). **Guide to Subvention Payment to households of Flood Victim**, Since May 1, 2554, document reproduction. [In Thai]
- Kapook.com. (2011). **Mr. Jack Annex driving a boat to help community**. (Online). Access from: <http://highlight.kapook.com/view/64608> (December 25, 2011).
- KiridaPhaopichitr, (2011). **The macroeconomic impact assessment of the 2011 floods by the World Bank**. (Online). Access from: <http://thaipublica.org/2011/12/world-bank-flood-damage/> (December 25, 2011). [In Thai]
- Krobkruakao3. (2011). **SoiVibhavadi villagers to protest flooded for a month**. (Online) Access from: <http://www.krobkruakao.com/> (December 25, 2011). [In Thai]
- Krobkruakao3. (2011). **The Administrative Court makes an inquiry on people's plaint against Flood Relief Operations Center**. (Online). Access from: <http://www.krobkruakao.com/> (December 25, 2011). [In Thai]
- Graduate Volunteer Prince of Songkla University. (2011). **Interview with people in Taklong Community of Pathumthani Province. Document reproduction**. [In Thai]
- Moring News. (2011). **Mr. Jack Annex demonstrating the foam boat**. (Online). Access from: <http://morning-news.bectero.com/> (December 25, 2011). [In Thai]
- Hydro and Agro Informatics Institute. (2011). **The Great Flood of 2011**. (Online). Access from: <http://www.thaiwater.net/current/flood54.html> (December 25, 2011). [In Thai]
- Global Warming Association. (2011). **The List of people applying for a lawsuit filed flooding issues**. (Online) Access from: <http://www.thaisgwa.com/> (December 25, 2011). [In Thai]
- Samchaiy Sresunt. (2012). **Response to floods: Review of Research and Victim's narrative. Journal of Graduate Volunteer**. 8, (2). 100-132. [In Thai]
- Samchaiy Sresunt and Ittipolkotame. (2012). **Lessons of Flood Volunteers in the Flood Crisis. Journal of Graduate Volunteer**. 8, (2). 184-201. [In Thai]
- Sutada Mekrungruengkul. (2011). **Lessons: Women with Management in Great Flood Disaster**. Conference Report. Bangkok. [In Thai]
- Ubon Romphothong. (2554). **Lessons : Lessons: Women with Management in Great Flood Disaster**. Conference Report. Bangkok: Thai Women Networks. [In Thai]
- Amporn Kaewnoo. (2011). **10 commentaries and lessons of community movement in flood management**. Access from: <http://www.codi.or.th/> (December 25, 2011). [In Thai]

สัมภาษณ์

อดีตกำนันตำบลบึงชำอ้อ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี. (18 เมษายน 2555).

คนงานก่อสร้าง. (28 มกราคม 2555).

จักรยานยนต์รับจ้าง. พหลโยธิน 64. (23 พฤศจิกายน 2554).

นักวิชาการศึกษา. สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (3 ก.พ. 2555).

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ครั้งที่ 1 มุมมองของคนทำงานอาสาสมัคร ในวิกฤติน้ำท่วม วันจันทร์ ที่ 30 มกราคม 2555

1. นางสาวสุกัญญา เศษขุนทด	สถาบันคลังสมองแห่งชาติ (บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น 38)
2. นางสาวพนิดา บุญเทพ	มูลนิธิโกลบอลคิมทอง (บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น 36)
3. นายรุ่งโรจน์ เพชรบุญนิน	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
(บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น 29)
4. นายหนี่ สรวารี	มูลนิธิอิสราชน (บัณฑิตอาสาสมัครรุ่น 26)
5. นายธนภัทร แจ่มศิริ	โครงการคนรุ่นใหม่ใจอาสามูลนิธิโกลบอลคิมทอง
6. นายอิทธิพล โคตะมี	นักศึกษานิเทศศาสตร์ วิทยาลัยการศึกษานานาชาติ รัชดาภิเษก
ม.ธรรมศาสตร์(บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่น 42)
7. นายหรรษา ซากุลากิ	อาสาสมัครประชาชน
8. นางณัฐชยาน ทรงฉลาด	สถาบันไทยคดีศึกษา ม.ธรรมศาสตร์
9. นางสาวกรรณิกา วงสีสา	(บัณฑิตอาสาสมัคร รุ่นที่ 42)
10. นายไฉรุจย์ แดนคง	นักศึกษานิเทศศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนา
11. นายสามชาย ศรีสันต์	อาจารย์ประจำสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
12. นางสาวศรีสุข มงกุฎวิสุทธิ	หัวหน้างานบริการวิชาการ
13. นางสาววิดาทิพย์ ขุนทิพย์	นักวิชาการศึกษา
14. นายเฉลิมเกียรติ ตะดวงดี	นักวิชาการศึกษา
15. นายกฤษณ์ ชื่นอารมณ์	นักวิชาการศึกษา ชำนาญการ
16. นายเอกรินทร์ คิวลิ	นักวิจัย ชำนาญการ

ครั้งที่ 2 การบริหารจัดการน้ำ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี วันอาทิตย์ที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.

2555

1. นายสมศักดิ์ คำยนต์	อดีตกำนัน ตำบลบึงชำอ้อ
2. นายเทียบ สืบทอง	กำนัน ตำบลบึงชำอ้อ
3. นายอักษร น้อยสว่าง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบล บึงชำอ้อ
4. นายวัลลภ ยี่สุ่มสี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 ตำบล บึงชำอ้อ